

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

Tájkép és leírás.

Irodalom és festészet összefüggései

Eugène Fromentin életművében

Bereczki Péter Levente

Témavezető: Dr. Lőrinszky Ildikó

**Debreceni Egyetem
Irodalomtudományok Doktori Iskola
BTK
2010**

1. AZ ÉRTEKEZÉS CÉLKITŰZÉSE ÉS AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

Tanulmányunk fő célkitűzése abban állt, hogy Eugène Fromentin (1820-1876), a múlt század kezdetén még hazánkban is népszerű, mára azonban méltatlanul és szinte teljességgel elfeledett XIX. századi alkotó életművén keresztül elemezzük irodalom és képzőművészet kapcsolatát.

A terület igen gazdag francia és magyar nyelvű szakirodalmából egyrészt a kortárs művészek, Baudelaire, Sand, Gautier és Flaubert kritikáira, másrészt a meghatározó korabeli elemzők, Thibaudet, Souquet és Sainte-Beuve tanulmányaira támaszkodtunk. A témával kapcsolatos aktuális kutatások vonatkozásában elsősorban Louis Marin, Philippe Hamon, Bernard Vouilloux, Isabelle Daunais, valamint Földényi F. László, Gellér Katalin és Lőrinszky Ildikó eredményeit hasznosítottuk.

Témaválasztásunk szempontjából fontos szerepet játszott, hogy a több keleti – algériai és egyiptomi – utat is megjárt Fromentin mindkét művészeti ágban otthonosan mozgott. Az alkotó nem tartozott ugyan a nagy újítók közé, vásznai és írásai mégis kivívták a kor számos mérvadó kritikusának, így Sainte-Beuve-nek, George Sandnak és a festészettel szintén komolyan kacérkodó Théophile Gautier-nak az elismerését. Hazai kritikusaink közül pedig elegendő Gyergyai Albert nevét említenünk, aki a szerző *Dominique* című regényét egyenesen Flaubert remekművéhez, az *Érzelmek iskolájához* hasonlította.¹ Fromentin művein sokkal inkább a tehetséggel párosuló akarat és kitartás tükröződik, semmint a lángész semmiből is újat teremteni képes ereje. Nem véletlenül mondja róla Sainte-Beuve, hogy „lelkiismeretes, szigorú és kifinomult” alkotó, ami a kritika mindenható urának értelmezésében egyet jelent a megbízható, a hagyományoktól nem túlzottan elrugaszkodó és mindenekfelett erkölcsös művésszel.²

Az impresszionizmus és szimbolizmus születését kísérő művészeti csatározások során Fromentin neve már egyértelműen az elutasítandó, maradi művészettel társul, így – Zola és Huysmans sarkított és olykor igencsak igazságtalan kritikáit ellensúlyozandó – megkíséreltük tárgyilagosan felmérni Fromentin

¹ GYERGYAI, A., „Dominique”, in *Nyugat*, 1920, 23-24. szám, 1127–1130. o.

² SAINTE-BEUVE, Ch.-A., *Nouveau lundis*, 7. kötet, Párizs, Calmann Lévy, 1883, 102. o.

művészetének erényeit és hiányosságait, majd elhelyezni az alkotót kora művészeti életében. Ebben főként Barbara Wright, Francis Claudon és James Thompson munkái voltak segítségünkre.

A pályakezdését jellemző kedvező kritikai fogadtatás ellenére Fromentin neve a XX. század harmincas éveiben szinte egy csapásra feledésbe merült, és alkotásait csak napjainkban kezdi újra felfedezni az irodalomkritika. Ennek tükrében tekintettük át a művésszel foglalkozó elemzéseket, külön figyelmet szentelve a csekély számú magyar nyelvű tanulmánynak és cikknek. E vonatkozásban Gyergyai Albert korábban már említett cikkén kívül Szana Tibor és Magoss Irén írásait emelhetnénk ki.

Míg Fromentin a képzőművészet terén igen termékeny alkotónak bizonyult, írásműveinek köre két algériai útleírásra, a fent említett regényre és egy művészettörténeti tanulmányra korlátozódik.³ Munkánk során tudatosan törekedtünk arra, hogy az alkotó minél több képzőművészeti és irodalmi munkáját bevonjuk vizsgálódásunkba. A képek és szövegek párhuzamos elemzésének köszönhetően nyilvánvalóvá válik, hogy a festmények és az írások (különösen a leírások) között első pillantásra korántsem egyértelmű, mégis érdemi – és nem feltétlenül csak tematikai – összefüggések mutathatók ki. Az alkotó művei, legyen szó akár keleti tájképeiről, akár a francia vidéken játszódó *Dominique* című regényéről, egy tőről fakadnak, és számos szállal kapcsolódnak egymáshoz.

Lévén hogy a pályáját festőként kezdő Fromentin fölöttébb tudatosan építette karrierjét, a „pályamódosítás” esztétikai okai mellett kitekintettünk azokra a szociológiai változásokra is, melyek nagymértékben hozzájárultak a művészetek rangsorának XIX. századi átrendeződéséhez. E témában főként Pierre Bourdieu és Bernard Vouilloux irodalomszociológiai elemzéseire támaszkodtunk. Ezek az átalakulások éppúgy tetten érhetőek Fromentin művészetelméletében, mint irodalmi és képzőművészeti gyakorlatában.

Mivel az alkotó festészetének központi motívuma a táj, így a tájleírások és a szövegekkel tematikailag, szerkezetileg vagy a motívumok szempontjából rokonítható festmények összevetésével térképeztük fel Fromentin műveinek sajátosságait. A festészeti és irodalmi „tájképek” összehasonlítása révén sikerült

³³ A két útirajz az *Une année dans le Sahel* (Egy év a Száhelben) és az *Un été dans le Sahara* (Egy nyár a Szaharában) címet viseli, a *Les Maîtres d'autrefois* (Régi mesterek) pedig a XVII. századi holland festészet mestereivel, közülük is főként Rembrandttal és Rubens festészetével foglalkozik.

meghatároznunk a fromentini művészet alappilléreit, melyeket a mozdulatlanságban, változhatatlanságban, melankóliában és az emlékezetben találtunk meg.

A tájleírásokkal összefüggésben megfigyelhettük, hogy Fromentin minden alkotása erősen önéletrajzi ihletésű s fölöttébb önreflexív. Ennek ismeretében igyekeztünk rávilágítani arra, hogy a szerző minden művének középpontjában, legyen szó akár festményeiről, akár útirajzairól vagy éppen regényéről, a művész alapvető személyiségjegyei állnak, melyek összefüggő motívumhálót alkotnak az első pillantásra igencsak eltérő alkotások között. Ennek tükrében értelmeztük a középszerűség és a melankólia problematikáját is, mely visszatérő témája a szerző műveinek éppúgy, mint számos kortárs művész, így például Flaubert alkotásainak. Megvizsgáltuk továbbá, hogy milyen összefüggésben áll a szövegek erős önéletrajzi jellege a Fromentin által választott műfajokkal, nevezetesen az útleírással, a lélektani regénnyel, valamint a festészet terén a táj- és zsánerképekkel. A művek formai megoldásai maguk is hozzájárulnak a nyugalom és a változhatatlanság érzékeltetéséhez: az útinaplók fiktív levelei egyfajta lassú ritmust kölcsönöznek a szövegnek, mely tulajdonképpen eseménytelenségével, kiegyensúlyozott, tömör, mégis lírai stílusával maga is az arab világ feltételezett mentalitását idézi. A *Dominique*-ban elmesélt történet pedig minden vonatkozásában a zártság (egyben a le- és bezártság) érzetét kelti: a keretes történet kezdő és végpontja megegyezik. A kibontakozó elbeszélés voltaképpen maga is anyagtalan, hiszen egyetlen hosszúra nyúló emlékről van szó, melytől Dominique is szabadulni akar. A regényben ténylegesen csupán a narrátor és a főhős találkozása „történik meg”, minden más csupán Dominique visszaemlékezésének része.

Az alkotásokat jellemző, visszatérő motívumok felkutatásában és értelmezésében főként a francia nyelvű genetikus és tematikus kritika eredményeire támaszkodtunk. Előbbi a művész festményein, útleírásaiban és regényében visszakösző motívumok értelmezésében volt segítségünkre, míg az utóbbi révén sikerült e motívumokat elhelyeznünk és értelmeznünk Fromentin életművének egészében. Jean-Pierre Richard *Littérature et sensation* (1954) című tanulmányának idevágó fejezete Fromentin művészetének máig egyik legátfogóbb és leginkább hozzáértő elemzése. A szövegek értelmezése során a nyelvészeti és lexikológiai szempontok mellett a festmények vizsgálatának több meghatározó aspektusát, így a térábrázolás, a színkezelés és a kompozíció kérdését is figyelembe vettük.

„Az ily módon egyre új módosulásokkal ismétlődő forma különös jelentéseket kapott, amelyek magukban foglalták a háromszöget vagy az eredeti kört, de egészen különböző eredményeket adtak.”⁴ Mintha Fromentin egész irodalmi és képzőművészeti életművének sommázata benne foglaltatna e néhány sorban. Hiszen a homályhoz hasonlóan minden egyéb téma és forma is rendszeresen visszatér műveiben, melyek egyazon alapeszme vagy még inkább alaphangulat és életérzés különféle változatainak tűnnek.

A korabeli bírálatokból kitűnik, hogy Fromentint már a kortárs kritikusok is főként azért tartották nagyra, mert irodalmi alkotásaiban festményeinek hű visszképét vélték felfedezni. A műítészek véleményével és a XIX. század alkotóira általában jellemző felfogással szemben, mely szerint irodalom és festészet könnyedén – elsősorban természetesen a leírások vonatkozásában – rokonítható egymással, Fromentin sokkal mélyebbnek látta a két művészeti ágat elválasztó szakadékot. Elméleti jellegű írásaiban mindig azt hangoztatta, hogy szigorúan külön kell választani a festészet és az irodalom számára megfelelő tárgyakat, majd e választáshoz igazítani a művész által alkalmazott eszközöket. E tekintetben Fromentin egyértelműen a lessingi hagyomány folytatójának tekinthető. A festő-író alkotásainak elemzése ugyanakkor kétséget kizáróan bizonyítja, hogy a két művészeti ág a gyakorlatban korántsem választható el élesen egymástól: Fromentin esetében az egyazon emlékekben gyökerező festmények és írások egymás folytatásaként, kiegészítéseként állnak egymás mellett. A művész ily módon hű maradhat elméleti fejtegetéseihez, s minden vonatkozásukban körüljárhatja tárgyait, anélkül, hogy írásműveiben a túlzott, erőltetett festőiség hibájába esne. E kérdéssel összefüggésben főként Huysmans, Sainte-Beuve, Zola és Thibaudet korabeli elemzéseire támaszkodva értelmeztük a festő-író klasszikusokhoz és a korban modernnek számító művészetelméleti irányzatokhoz fűződő viszonyát, és a lessingi téziseknek Fromentin életművében megmutatózó elemeit.

Fromentin pontosan azért izgalmas alany festészet és irodalom összefüggéseinek vonatkozásában, mert alkotásai önkéntelenül is rávilágítanak arra, milyen szoros az alkotó által is előszeretettel tagadott kötelék a két művészeti ág

⁴ FROMENTIN, E., *Dominique*, fordította Szávai János, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1971, 29. o. Vö. „*Et la figure arrivait ainsi, et en se répétant avec des modifications nouvelles, à des significations singulières qui impliquaient le triangle ou le cercle originel, mais avec des résultats tout différents.*” FROMENTIN, E., *Dominique*, Lyon, Lardanchet, 1920, 30. o.

között. Tanulmányunkban ennek megfelelően igyekeztünk megvizsgálni a művész elméleti kijelentései és azok gyakorlati megvalósítása, vagyis egyrészt a levelezés és a *Szaharához* utólag írt előszó, másrészt a *Dominique* című regény és az útleírások között megfigyelhető ellentmondásokat.

Fromentin életművét sorsszerűen meghatározta a Kelettel, azon belül is a sivataggal való találkozás. A határtalan, folyton változó, alapjaiban azonban mindig önmagával azonos sivatag motívuma nagyszerűen megfelelt az önmagát szinte ugyanezekkel a szavakkal jellemző művész természetének, így nem meglepő, hogy folyton átalakulva (a *Dominique* esetében például francia vidéki környezetbe átültetve) minduntalan visszatér a művekben. A természeti környezet önálló életre kel a szerző írásaiban, s néma szereplőként maga is kiveszi részét a lélekábrázolásból, mely a *Dominique* esetében legalább annyit árul el a mű alakjairól, mint teremtőjükről. Voltaképpen ez az, ami Fromentin művészetét oly sajátossá és figyelemreméltóvá teszi.

A művész első keleti vásznait követően soha többé nem szabadulhatott szinte „akaratlanul” választott tárgyától, mely saját bevallása szerint is hatalmába kerítette, és nem engedte el. Az útinaplókban lépten-nyomon tetten érhető bensőséges, mármár szerelmi viszony, mely az utazót szemlélődése tárgyához fűzi, egyértelműen hozzájárult a *Dominique* és birtoka között kialakuló kapcsolat művészi ábrázolásához.

A természeti képekkel összefüggésben elemeztük Fromentinnek a szépségről alkotott nézeteit, melyek szintén a sivatag motívumában találták meg legtömörebb kifejezésüket. A szépség Fromentin értelmezésében önmagában változhatatlan, mindenki ösztönösen ítéli meg, s csupán megjelenési formái és az ábrázolásához használt művészi eszközök öltenek mindig új alakot.

Mivel a különböző témák az életmű egymástól mind műfajuk tekintetében, mind időbeli szempontból legtávolabb eső pontjain bukkannak fel újra, Derrida, Genette és Leujeune munkáit alapul véve külön fejezetben foglalkoztunk az emlékek és az emlékezet szerepével. A gyakorlati tapasztalatok és megfigyelések az emlékezet révén elveszítik határozott körvonalait és kötődéseiket, Fromentin pedig tudatosan épít az emlékezet hiányosságaiban rejlő lehetőségekre. A módszer annál is gyümölcsözőbb, minthogy a szerző tárgyi valóság iránt „meglehetősen érzéketlen” emlékei – csakúgy, mint *Dominique* visszaemlékezései – sokkal inkább egy-egy eleve pillanatnyi érzetet és benyomást, semmint konkrét tényeket rögzítenek. E

kérdés abból a szempontból is különösen érdekes, hogy az impresszionizmusért lelkesedő korabeli kritikusok Fromentin munkáit gyakran állították szembe a *plein air* festészet törekvéseivel. A Fromentint becsmérő kritikák, köztük Zola vagy Huysmans írásainak mértéktelenül és igazságtalanul támadó jellege miatt igyekeztünk feltárni, milyen komoly szerepet játszott az emlékezet Fromentin „boncoló”⁵ stílusának létrejöttében és a művészi hatás megteremtésében. A stílus problémájával összefüggésben kitekintettünk a Fromentin és Flaubert életútja és művészi hitvallása között megfigyelhető párhuzamokra is.

2. A DOLGOZAT EREDMÉNYEI

A szövegek elemzését követően levonhattuk a következtetést, miszerint Fromentin esetében az emlékezet hasonló szerepet tölt be az alkotófolyamatban, mint Baudelaire *ars poeticájában* a képzelet: rendszerezi, és új összefüggésekkel gazdagítja az ábrázolás alapjául szolgáló érzéki benyomásokat. Úgy emeli magasabb szintre a Baudelaire számára is meghatározó érzéki tapasztalatokat (a költő a modern művészet alapvetését is ezek „korszerű” megfogalmazásában látja), hogy nem von falat az ábrázolás és a valóság közé.

A XIX. század fokozott érdeklődése az utazás és a Kelet iránt minden művészeti ágban megmutatkozott. Ne feledjük, hogy a kor Kelet-fogalma jóval tágabb volt, mint napjainkban. Keletinek, s ennek köszönhetően némiképp titokzatosnak számított a spanyolországi mór kultúra vagy akár a kelet-európai régió is. Az orientalista mozgalomhoz szorosan kötődő Gautier művészete számára Spanyolország volt meghatározó, Fromentin, Nerval, Chateaubriand a Közel-Keleten barangolt, míg az őket követő nemzedékhez tartozó Pierre Loti szinte a teljes Földet bejárta hajóútjai során. Az ősi civilizációk felfedezése óta művészek nemzedékei álmodoztak a távoli tájakról, ahol szabadon engedhették képzeletüket, s lerázhatták magukról a „civilizált” nyugati társadalom erkölcsi és esztétikai kötöttségeit. A Keletben a mindaddig elérhetetlen, sőt elképzelhetetlen ismeretlent látták, ami éppen újdonságánál fogva legalább annyi művészi kihívással, mint közéleti sikerrel kecsegtetett.

⁵ A „boncoló” jelzőt Flaubert stílusával kapcsolatban szokás emlegetni. Elemzésünkben igyekeztünk rávilágítani a két alkotó stílusról alkotott elképzeléseinek és azok gyakorlati megvalósításának rokon vonásaira.

Mivel a keleti tematika mély nyomokat hagyott a XIX. század művészetén, igyekeztünk rámutatni a Kelet mítoszának Fromentin alkotásait meghatározó vonatkozásaira, melyek közül különös figyelmet szenteltünk az időtlenség és mozdulatlanság problematikájának. Fromentin személyes indíttatású, befelé forduló művészetére jellemző, hogy a Keletet rejtő fátylat sem oly módon igyekszik fellebbenteni, ahogyan azt gyakran némi voyeurizmust sem nélkülöző módon elődei vagy kortársai tették. Fromentinnél, éppen az egyszerűsége vonatkozó törekvés jegyében, maga Ízisz is átlényegül, csodája pedig kifejezetten a köznapiban mutatkozik meg.

A fromentini Kelet-kép egyéni vonásainak jobb megértése érdekében áttekintettük a nagy példaképek, így például Flaubert és Delacroix keleti tematikát feldolgozó alkotásait. Elemeztük továbbá, mivel gazdagították Fromentin művészi látásmódját a közvetlen elődök (Decamps, Marilhat és Chassériau). A keleti tájképek és az útleírások jól szemléltetik, hogyan folynak egymásba és miként értelmezhetők egymás továbbgondolásaiként az azonos emlékekből és tapasztalatokból táplálkozó alkotások. Az alkotó festményeit és írásait ugyanis igen szorosan egymáshoz kapcsolja a művész számára láthatóan központi szerepet játszó idő kérdése. Ebből a megközelítésből elemeztünk két, a téma szempontjából példaértékű festményt (A *szomjúság földje* [*Pays de la soif*] és az *Utca Lagvatban* [*Une rue à El-Aghouaf*] című alkotásokat), és az útleírások hozzájuk közvetlenül társítható leírásait.

Fromentin írásainak és festményeinek összevetése mintha Lessingnek a *Laokoon*-ban megfogalmazott tételét illusztrálná, mely szerint a festészet csupán egy-egy pillanat megörökítésére alkalmas, de nem képes folyamatokat ábrázolni. Az útinaplók leírásaihoz kapcsolódó festmények állóképekben rögzítik a Fromentin számára különös jelentőséggel bíró élményeket, míg a szövegek a festészeti motívumok előzményeire, következményeire is rávilágítanak. A vásznak és a szövegek így együttesen képesek az összefüggések érzékeltetésére, s voltaképpen egyikük sem értelmezhető megfelelően a másik ismerete nélkül. Ennek tükrében Fromentin életművét is csak a két alkotófolyamat együttes elemzése révén ismerhetjük meg igazán.

Szintén a Fromentin számára meghatározó lessingi tanok tükrében foglalkoztunk az ábrázolás és a történetmondás kérdéskörével. E probléma Fromentin esetében igen gyorsan elvezetett ahhoz a felismeréshez, hogy a látvány

puszta ábrázolása, következésképpen az ehhez eszközként szolgáló festészet nem elégséges, hiányosságai pedig éppen az irodalmi alkotás révén küszöbölhetőek ki.

A művész rendkívüli érzékenysége, melynek köszönhetően a táj legapróbb rezdüléseire is felfigyelt, megóvta Fromentint attól a veszélytől, hogy elmerüljön a korban sablonossá váló orientalista festészet süllyesztőjében. A természet és szemlélője között kialakuló páratlanul szoros kapcsolat különösen a művész kései festményeire és irodalmi alkotásaira jellemző. Fromentin minden benyomását kettős szűrőn át értelmezi: egyrészt a benyomások közvetlenül reá gyakorolt hatását, másrészt az elődök tapasztalatát összegzi, így alakítván ki azt a mind művészetének tárgyaira, mind eszközeire jellemző kettősséget, melyben a hagyomány és a személyesség tökéletesen kiegészítik egymást. A festő egyiptomi tapasztalatain alapuló képei és a *Dominique* tájleírásai igen szoros összefüggésben állnak egymással, s a regény „tájfestészetére” jellemző finom megfigyelések és rendkívül kifejező megfogalmazások aligha születhettek volna meg a festő közvetlen tapasztalatai nélkül. Mivel az alkotó eredendően szenzualista nézőpontból közelített a művészetéhez, melynek fő feladatát a láthatatlan láthatóvá tételében s egyes érzetek és érzések ábrázolásában vélte megtalálni, a Keleten szerzett személyes benyomások számos vonása szinte változatlan formában jelenik meg a regényében, melynek érzelmi háttere sok szempontból hasonlít a végeláthatatlan sivatagi táj kiváltotta impressziókhöz.

Fromentint éppen az a fáradhatatlan törekvése emeli ki a korában igen népszerű orientalizmus művészeinek tömegéből, mellyel a közvetlen látványon túl a táj „lelkét” is igyekezett megragadni. Ennek köszönhető, hogy műveiben elválaszthatatlanul összefonódnak a külső tapasztalatok és a szemlélő lelkének rezdülései.

A szerző írásainak és festményeinek összevetését követően kijelenthetjük, hogy a két művészetet kezdetben élesen elkülöníteni igyekvő Fromentin végezetül megtalálta a módját, miként állíthatóak azok egyazon cél szolgálatába. Ezzel pedig olyan összhangot sikerült teremtenie irodalmi és festészeti munkái között, mely még a művészetek szintézisét hirdető XIX. században is példa nélkül áll.

A SZERZŐ PUBLIKÁCIÓI

1) TANULMÁNYOK

A) AZ ÉRTEKEZÉS TÁRGYÁBAN MEGJELENT TANULMÁNYOK

- „Le pinceau et la plume: Fromentin face à l'orient féminin”, in *Du sexe, rien d'autre, Actes du Colloque des Journées d'Études Françaises*, Debrecen, Département de Français, „Studia Romanica”, 2008, 163-175. o.

Megjelenés előtt

- „Eugène Delacroix: le plus classique des romantiques?”, in *Actes de l'École doctorale de Poděbrady*, 2006/2, 8 o.
- „Fromentin tájai, avagy a mozdulatlanság diadala”, in *Szkholon*, 2010, 1. szám, 8 o.

B) EGYÉB TANULMÁNYOK

- „Flaubert Goethe nyomdokain”, in *Szkholon*, 2008, 2. szám, 39-48. o.

2) RECENZÍÓK

- JANION, Maria, „A vámpír. Szimbolikus biográfia”, in *Nagyvilág*, 2008, 6. szám, 621-624. o.
- KIBÉDI VARGA, Áron, „A jelen. Irodalom és művészet a századfordulón”, in *Helikon*, 2005, 3. szám, 396-398. o.
- NERVAL, Gérard de, „Keleti történetek”, in *Revue d'Études Françaises*, 2007, 12. szám, 335-338. o.
- VOUILLOUX, Bernard, „Le tableau vivant. Phryné, l'orateur et le peintre”, in *Revue d'Études Françaises*, 2005, 10. szám, 227-231. o.

3) BIBLIOGRÁFIA

- ŐSZI, Nóra – BEREZKI, Péter, „Gustave Flaubert en Hongrie”, Bibliographie, in *Revue d'Études Françaises*, 2003, 8. szám, 149-160. o. (A bibliográfia elektronikus formában elérhető az Université de Rouen honlapján is: <http://flaubert.univ-rouen.fr/etranger/hongr.pdf>.)

4) FORDÍTÁSOK

- DERRIDA, Jacques, *Az archívum kínzó vágya: freudi impresszió*, Budapest, Kijárat Kiadó, 2008, 7-104. o.
- JOUVET, Louis, *A testét vesztett színész*, Lombár Izabellával és Matyelka Tímeával közösen, Budapest, Kijárat Kiadó, 2005, 237 o.
- KEENAN, Ruth, *2000 év lakomái*, Budapest, Glória Kiadó, 2001, 191 o.
- VAGO, Pierre, *Egy mozgalmas élet*, Budapest, Holnap Kiadó, „Az építészet mesterei”, 2002, 316 o.

Megjelenés előtt

- SCHWOB, Marcel, „A 081-es vonat”, in *Műhely*, 2010. április, 1-2. szám, „Vonat”, 5 o.

5) KONFERENCIÁKON VALÓ RÉSZVÉTEL

A) AZ ÉRTEKEZÉS TÁRGYÁBAN TARTOTT ELŐADÁSOK

- XXV. Országos Tudományos Diákköri Konferencia, 2001. április 9-11., Szeged, Francia Irodalom Szekció. Az előadás címe: *Szalambó, avagy Egyiptomtól Karthágóig*.
- *La forme et le sens*, Doktoranduszok Konferenciája, 2006. február 1-4., Poděbrady. Az előadás címe: *La forme et le sens dans les écrits théoriques d'Eugène Delacroix*.
- „*Du sexe, rien d'autre*”, *Sexualité, sexe(s) et genres dans les études françaises*, Colloque des Journées d'Études Françaises, 2007. október 4-6., Debrecen. Az előadás címe: *Le désert de Fromentin*.

- Fiatal irodalmárok fóruma. A Debreceni Akadémiai Bizottság Irodalomtudományi Szakbizottsága és a Debreceni Egyetem Irodalomtudományok Doktori Iskolájának konferenciája, 2009. december 2., Debrecen. Az előadás címe: *Fromentin tájai*.

B) EGYÉB ELŐADÁSOK

- XXVI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia, 2003. április 22-23., Veszprém, Komparatiztika Szekció. Az előadás címe: „*Mesék a paradicsommadárról.*” *Johann Wolfgang Goethe* Wilhelm Meister tanulóévei és *Gustave Flaubert* Érzelmek iskolája című regényének összehasonlító elemzése.